

Arhiv Slovenije v Ljubljani hrani franciscejski kataster z mapami in pripadajočimi protokoli. Od protokolov so bili doslej v rabi le parcelni sezname s podatki o lastnikih, izmeri in vrstah zemljišč. Popolnoma pa je ostal neizrabljen elaborat o cenitvi katastrskega dohodka v posamezni občini, ki je nastal med leti 1827 in 1832 in ki z revizijskimi spisi sega do leta 1840. Ta elaborat prinaša ne samo podatke o katastrskem donosu zemljišč v zvezi z lego in kakovostjo tal, pač pa tudi natančen popis gospodarskega stanja v posamezni občini. Popis obsega topografski opis krajev v občini z vsemi njihovimi znamenitostmi, demografsko in hidrografsko sliko občine, gospodarsko udejstvovanje prebivalstva, oblike ljudske kulture in načine ljudske prehrane, oblike zemljiške lastnine in število hub po velikosti in izmeri, podatke o pridelkih po količini in vrednosti, stanje živine in drugo, skratka podatke, ki so zanimivi ne samo za zgodovinarja pač pa tudi za geografa, etnografa, urbanista, agronoma, ekonomista itd. Posebno važni so podatki o številu, velikosti in izmeri hub, ker se je prvotno število hub oziroma gruntov ohranilo do franciscejskih map.¹

To gradivo za študij še ni dostopno, ker je zaradi pomanjkanja arhivskih skladišč zloženo v kupih in še ni urejeno; dostopno pa bo že čez nekaj let, ko bo opravljena adaptacija arhivskih prostorov, ki je že v teku.

Omenim naj tudi, da je elaborat o cenitvi katastrskega dohodka ohranjen za vse kat. občine na Kranjskem in še za nekatere občine slovenske Koroške, ki so po prvi svetovni vojni pripadle Jugoslaviji. Za druge dele slovenske zemlje, to se pravi, za Štajersko, Prekmurje in Primorsko, ta elaborat manjka, ker ga države, ki so do konca prve in druge svetovne vojne zasedale te dele slovenske zemlje, niso vrnile.

Za obdelavo sem izbrala mestno občino Škofja Loka, ker obsega poleg mesta še dominikalno in rustikalno posest in ker je od vseh slovenskih mest najbolj ohranila svoje prvotno lice. Sicer pa je Škofja Loka od vseh slovenskih mest z vseh mogočih vidikov še najbolj obdelana.

Topografski opis. Katastrska mestna občina Loka obsega mesto Škofja Loka z vasjo Vincarje v skupni izmeri 1023 oralov 628 kv. klafter.² Največji kraj v občini je mesto Škofja Loka, medtem ko se zahodno od nje ležeča vas Vincarje sestoji samo iz nekaj hiš. Občina meji na severu na katastrsko občino Stara Loka, na vzhodu na Suho, na jugu na Puštal, Zminc in Sopotnico in na zahodu na Zgornjo Lušo.

Mesto Škofja Loka leži ob vznožju hriba Krancelj in med dvema rekama, od katerih ena priteče iz Poljanske, druga iz Selške doline. Obe reki, imenovani Sora, se združita vzhodno pod mestom in se izlivata pri Medvodah v Savo. Mesto leži severno od glavnega mesta Ljubljane ter je od njega oddaljeno 3 milje,³ ter jugozahodno od Kranja, od katerega je oddaljeno 3/4 milje.

Površina te občine je deloma ravna, deloma gričevnata. Ravnina, posejana s polji in travniki, je samo na njenem južnem delu, ki leži pod mestom in se razprostira proti Poljanski Sori, ter predeli severno, vzhodno in zahodno od mesta, imenovani Ošterfeld, Šajspah in Vincarje. Ta teren preide na zahodu ob Selški Sori v vsej svoji razsežnosti v pogozdeno hribovje, kjer pelje meja prek hrbita visokega hriba Mali Lubnik, ki združuje obe občini Loko in Sopotnico.

Mesto Škofja Loka sestoji iz treh glavnih trgov ali ulic; te tri glavne ulice so pravo mesto, obdano s 3 klafter visokim obzidjem, ki se je na nekaterih mestih porušilo samo ali pa so ga porušili prebivalci. Tudi mestna vrata so odstranili pred nekaj leti.⁴ Glavni trg se imenuje Mesto, spodnji trg Lontrg in zgornji trg Nunska ulica.

Na zahodu leži predmestje Karlovec (Karlstadt ali Karlowitz). To predmestje sestoji prav tako kot mesto iz treh ulic: zgornja se imenuje Karlovec, srednja »Vosolkonz« ali Oslovska ulica in najspodnejša ob Sori, Studenec. Enemu delu Studenca pravijo »Na Žagi«. Na skrajnem koncu omenjenega predmestja leži predmestje Trata, ki sestoji iz raztresenih, večinoma lesenih hiš. Proti severu leži Kapucinsko predmestje, ki je skupaj z veliko cerkvijo in vrtom obdano z visokim zidom.

Nad mestom stoji lepo, veliko in dobro ohranjeno grajsko poslopje z veliko grajsko kapelo in mnogimi pripadajočimi poslopji loškega katedralnega gospostva. V ozadju leže od gozda obdane razvaline gradu Stari grad (Wildenlaak), od koder je lep razgled po večjem delu gorenjske ravnine.

V mestu stoji starogotska farna cerkev in nedavno popolnoma obnovljeno župnišče. V njem so še rotovž, šolsko poslopje z normalko, lična graščinska stavba, imenovana »Kanclija«, žitna kašča in prostorno skladišče za gasilne naprave. V tem deželno knežjem mestu je še kapucinski samostan z veliko cerkvijo, nato nunski samostan in končno velik, sedaj prazno stoječ meščanski špital s prostorno, lepo cerkvijo. Hiše so povečini zidane, krite

pa skoraj vse s škodlami. Več jih je enonadstropnih. Hiše v predmestjih so povečini zgrajene iz lesa ali samo delno iz trdnega gradiva. Večina gospodarskih poslopij, od katerih jih je mnogo zunaj mesta, je iz lesa.

Okrajna gosposka je kameralno gospostvo Loka. V cerkvenem in šolskem oziru spada občina pod mesto Škofja Loka. Patronat je kameralno gospostvo Loka.

Obdelovalna zemlja, ki obstaja v njivah, travnikih in pašnikih, leži v neposredni bližini mesta in stanovanjskih poslopij. Vrtovi so okrog hiš in med hišami, gozdovi pa se razprostirajo na zahodu ob Sori. Najbolj oddaljeni gozdovi v občini so okrog uro hoda iz mesta.

Kakovost tal je različna. Rodovitno zemljo ob Sori dostikrat preplavlja voda, ki nosi s seboj kamenje in pesek, podlaga zanjo pa je grušč. Debelina rodovitne zemlje ali prsti znaša en čevljev do osem col⁵ ter je prhka. Zemlja višje ležečega terena, ki ni izpostavljen poplavam, je bolj grudasta in ponekod težka, ker ima za podlago ilovico. Na hribovitem področju ima prst za podlago lapor in peščenec. Od te lege in sestavine tal je odvisno uspevanje pridelkov pa tudi od vremenskih razmer in rodovitnosti let.

Podnebje. Podnebje v občini je primerno, zato pridelki dozorevajo pravočasno; za ozimno pšenico in ržjo sejejo lahko še strniščno ajdo in repo. Spomladanska in jesenska slana škodujeta rastlinam v občini samo pri vasi Vincarje in to bolj na njivah, ki leže blizu gozdov, ker niso dovolj izpostavljene zadostnemu prezračevanju. Neurja tu niso pogosta; če pa so, potem pridejo največ od severne strani, ker je občina na zahodu pokrita s hribovjem.

Ceste in pota. Skozi to občino ne pelje nobena glavna, temveč samo stranske ali okrajne ceste in sicer na Poljane, Železnike, Kranj ter na Ljubljano; so pa v dobrem stanju. Občinskih cest je v občini več in so vse dobro vzdrževane.

Reke in potoki. To občino omejujeta dve reki in sicer Selška Sora, ki teče v smeri od zahoda na vzhod, in na jugu Poljanska Sora, ki se pri kameralnem mlinu združita in dobita skupno ime Sora. Na skrajni meji te občine je še hudournik Sopotnica. Obe omenjeni reki, ki na svojem toku pridobita množico hudournikov in ki narasteta do neverjetne višine, dostikrat prestopita bregove ter preplavljata v bližini ležeče nižje zemljiške parcele ter jih prekrivata z rečnim peskom in gruščem, zraven pa odnašata še velike kose rodovitne zemlje. Prav tako ali še bolj pustoši hudournik Sopotnica nekatera ob tem resnično divjem potoku ležeča zemljišča, na ka-

tera odlaga ne samo več col debel grušč, ampak tudi velike množine kamenja.

Prebivalstvo. Po konskripciji iz leta 1825 je v tej občini 1962 prebivalcev ali po reviziji iz leta 1830 samo 1944, od tega moških 849, žensk pa 1095. Hiš je po konskripciji iz leta 1825 243, po reviziji iz leta 1830 pa 234, stanovanjskih strank ali družin je 408. S kmetijstvom se ukvarjata 302 družini, izključno z obrtjo pa 106. Hrana mestnih in okoliških prebivalcev obstoji večinoma iz pridelanega živeža in sicer iz močnatih in mlečnih jedil, kruha, stročnic, sadja in zelenjave. Precej pojedo tudi mesa. Pijače so voda, vino in pivo, odvisno od premoženjskega stanja prebivalstva. Število služinčadi na večjih gospodarstvih obstaja iz enega hlapca in ene dekle. Celotna njivska površina znaša 88 1/2 orala ali samo 76,33 klafter na prebivalca.

Stanje živine. Po popisu iz leta 1827 znaša stanje živine 52 konj, 8 volov in 109 krav, po reviziji iz leta 1830 pa 42 konj, 16 volov, 120 krav in 19 juncev in junic ter 12 koz in ovac. Konji so običajne kmečke pasme ter jih nakupijo največ na živinskih sejmih. Voli in druga goveja živina je prav tako domače prireje ali pa je nakupljena na okoliških živinskih sejmih. Konje krmijo s senom, deteljo in slamo, zrezano z deteljo v rezanico. Pri težjih delih jim dajo zobati tudi oves, nikdar pa jih ne spuščajo na pašo. Tudi vole in krave povečini krmijo v hlevih in sicer s senom in deteljo, pomešano s slamo in zrezano v rezanico. Molzne krave krmijo tudi z zeleno krmno iz vrtov pri hišah in s plevelom z njiv ali z odpadki od zelja in repe. Koze hranijo pozimi z listjem in slamo ter bolj pičlo, poleti pa jih ženejo na pašo. Svinje nakupijo običajno šele jeseni ter jih pitajo z bučami, krompirjem, repo in drugo zelenjavo, dokler jih ne zakoljejo. Konje in vole uporabljajo za poljedelska dela, deloma pa tudi za druge gospodarske dejavnosti kot npr. prevoznitvo. Molzne krave dajejo posestniku znatno korist s tem, da povržejo teleta, da dajejo mleko in delajo gnoj. Mleko in iz njega pridobljeno surovo maslo deloma porabijo doma ali pa ga prodajo v obliki masla. Teleta privežejo doma ali pa prodajo in s to prirejo je posestnikom omogočeno, da sčasoma stare in izmolžene krave spitajo in prodajo za zakol. Koze goje zaradi mleka in mesa, ki ga dajejo svinjam, da jih s to hrano pitajo. Koz ne prodajajo, pač pa jih vse leto kupujejo. Stanje živine na večjih posestvih obstoji iz dveh konj ali enega vola, dveh do treh krav in treh do štirih koz. Perutninarstvo ni pomembno ter ne pride v poštev za popis.

Sejmi in trgi. V mestu je osem letnih sejmov, vsako soboto pa še tedenski sejem, kamor prinašajo sosedni kmetje svoje pridelke

naprodaj. Sem dovajajo tudi žitni trgovci svoje žito, ki ga kupijo v Ljubljani ter ga prodajajo mestnim pekom in drugim porabnikom. Naprodaj je tudi banatska pšenica, ki je za 8 do 12 krajc. dražja od domače. Mesto pobira od žita in drugih predmetov mitnino in sicer od vsakega prodanega ali kupljenega meca⁶ žita po en krajcar. Meščani plačajo le polovico mitnine. Mitnina je sedaj v zakupu.

Obrt. V mestu so večinoma obrtniki in to vsake vrste (gostilničarji, mesarji, peki, čevljarji, krojači, klobučarji, tkalci itd.), ki s svojim delom krijejo potrebe mesta in okolice in ki žive od svoje obrti; zraven so še kramarji z blagom na drobno in špeceristi ter medicarji, voščarji, platnarji ter trgovci s predivom. Večina prebivalstva se ukvarja s platnarstvom in izdelovanjem sukanca.

Izobrazba prebivalstva. Prebivalci te občine so omikani in pošteni. V mestu je normalna že mnogo let, zato imajo prebivalci možnost, da svojo mladino pošiljajo v šolo, kjer se izobrazijo. Tej nadvse koristni ustanovi se imajo zahvaliti za izobrazbo svoje mladine, od katere so mnogi posvete znanosti in dosegajo v življenju lepe uspehe.

Blaginja ali revščina. Meščani kot vaščani te občine so zelo marljivi in varčni. Imajo zelo malo polja, zato se morajo ukvarjati s postransko dejavnostjo, da se preživijo. Maloštevilni prebivalci vasi Vincarje spredejo ves doma pridelani lan, nekaj pa ga še dokupijo, da ga spredejo in stko v platno. Predivo, ki ga doma ne porabijo, prodajo ali pa ga stko v platno, ki ga prodajo. Meščani, ki so povečini obrtniki ali drugače pridobitni ljudje, opravljajo svojo obrt z vso marljivostjo, vendar se z njo le srednje preživljajo.

V prejšnjih časih, ko so se le nekateri meščani ukvarjali s trgovino platna, so si nekateri dobička željni trgovci pridobili veliko premoženje z izvozom platna v Trst in Sini-galijo v Italiji. Tokrat pa, ker jih je veliko, uničujejo to trgovino drug drugemu. Dobiček je za vse skupaj majhen in ker je pred nekaj leti začela Češka oskrbovati tujino s platnom, je ta trgovina močno nazadovala in izdelovalec ne prodaja več svojega platna s takšnim dobičkom kot nekoč.⁷

V splošnem pa v tej občini ne prevladuje niti blaginja niti revščina.

Oblika zemljiške posesti in število hub. V občini obstoji dominikalna in rustikalna zemljiška posest. Prva je svobodna dominikalna posest, zabeležena v deželni deski, druga pa se deli:

1. v rustikalno posest, ki je bila razdeljena med meščane in ki jo po mestnem pravu uživajo v svobodnem dednem zakupu. Smejo jo vso ali le delno prodati brez lavdemialnih dajatev ter je zabeležena v mestni zemljiški

knjigi, ki jo vodi mestni sodnik, sedaj višji rihtar;⁸

2. v rustikalno posest po napovedi hub (Hubenansagung), ki jo lahko prodajo samo v celoti, ne pa posamič po parcelah in od katere je bilo treba prej plačati pri prepisu 15 % za lavdemij, sedaj pa 10 %. Za smrtnino že od nekdanj plačujejo 25 gld. od hube. Ta posest pripada prebivalcem vasi Vincarje, ki je priključena mestni občini.⁹

Kar se tiče gruntov, je bila v tej občini ena cela huba z 68 do 69 oralov zemlje, ki pa je že razdeljena med več posestnikov. Meščani imajo v lasti po eno, dve ali tri zemljiške parcele, kdor pa nima nobene, vzame od raznih cerkva v najem njive in travnike.

Zemljiška gosposka je kameralno gospostvo Loka in svobodniška posest Štemerje (Stemerhof). Odveščinska oblast je kameralno gospostvo Loka.

Mestna in rustikalna zemljišča so podvržena desetini, ki je zmanjšana za 1/5. Oddajajo jo v snopih na polju loškemu kameralnemu gospostvu, župnikoma v Loki in Stari Loki in zemljiškemu posestniku Janezu Jenku s Studenca v Škofiji Loki.

Obdelava tal. Polje na splošno pridno obdelujejo in gnoje. Gnoja ni dovolj za vso njivsko površino, ki je ne puste nobeno leto v prahi, pač pa jo izkoriščajo celo s strniščnimi posevki. Vendar pa dobra obdelava njiv pripomore k večjemu donosu pridelkov. Travniki so opremljeni z namakalnimi oziroma odvajalnimi kanali, ki so speljani do cest in poti. Spomladi jih očistijo in izravnajo krtine, da trava bolje odžene, pašnike in gozdove pa puste popolnoma vnamar. Kultura tal je v precej pravilnem sorazmerju. Gozdovi zavzemajo največjo površino, slede jim njive, travniki in vrtovi. Delovnih moči, bodisi vprežne živine ali človeških rok za obdelovanje polja je dovolj, posebno še, ker si družine pomagajo pri delu z otroki ali sorodniki ali pa si sosedje medsebojno pomagajo pri najnujnejših in najtežjih opravilih. Za obdelavo uporabljajo le običajno poljedelsko orodje. Ozimino sejejo od druge polovice septembra do meseca novembra. Jaro žito sejejo običajno proti koncu marca ali v začetku aprila, lan in proso meseca maja, konec julija pa ajdo in repo. Žetev ozimnih žit je v juliju, prosa in ovs pa nekoliko kasneje. Ajdo žanjejo v prvi in drugi polovici oktobra, v pozni jeseni pa pulijo repo in pospravljajo zelje. Stročnice poberejo s polj konec avgusta.

Kvaliteta pridelkov je srednje dobra ter je v suhem vremenu boljša posebno pri pšenici, rži in ajdi. Krma s travnikov in pašnikov je dobre kvalitete. S travnikov, kjer raste sadno drevje, pospravljajo večinoma svežo krmo za mlado živino in molzne krave. Sadje

porabijo doma bodisi sveže ali suho. Vse pridelke porabijo prebivalci za svojo prehrano, zraven pa jih morajo še dokupovati na tedenskih in letnih sejmih. Tudi krme ne pridelujejo dovolj za svojo porabo, ampak jo morajo še dokupovati, predvsem deteljo.

Pridelki. Najvažnejši pridelki v tej občini so pšenica, rž, ječmen, oves, ajda, krompir, repa, lan, detelja, seno in nekaj sadja. Pridelki so prilično dobri in uspevajo pri razmeroma suhih letih dobro. Pridelajo največ pšenice, rži, ajde in repe. Ajda in repa sta strniščna plodova. V manjši količini pridelujejo tudi deteljo. Ker živinorejci ne pridelajo dovolj sena, krmijo živino s slamo, ki jo skupaj z deteljo zrežejo v rezanico in jo pokladajo živini. Na vrtovih pridelujejo običajno zelenjavo za lastno uporabo. Travniki dajejo sladko krmo, enako tudi pašniki. Od sadnega drevja goje največ jabolka, slive, hruške in orehe, ki so deloma žlahtne deloma pa napol žlahtne sorte.

Prizadevanja, da bi se posestniki lotili pridelovanja kakih novih pridelkov, so ostala brezuspešna zaradi nezaupanja do novih kultur in zaradi navade, da pridelujejo to, kar so pridelovali že njihovi predniki. Tudi koruze v tem času še nič ne sejejo, čeprav je na Kranjskem že obče znana in jo pridelujejo v krajih z manj ugodno lego tal in podnebja kot npr. v Idriji.¹⁰ Pač pa že pridelujejo krompir, čeprav v majhnem obsegu in bolj za hrano prašičev kot za ljudi; to pa iz razloga, ker jim je bil še pred nekaj leti popolnoma neznan in še nimajo dovolj zaupanja v njegov pomen za človeško prehrano.

Obdelovalna površina in njena delitev na razrede. Obdelovalna površina v občini obsega:

1. njive v izmeri 80 oralov 899 kv. klafter;
2. travnike v izmeri 65 oralov 691 kv. klafter;
3. majhne vrtove v izmeri 4 orale 892 kv. klafter;
4. velike vrtove v izmeri 1 oral 1581 kv. klafter;
5. pašnike v izmeri 44 oralov 712 kv. klafter;
6. travnike s sadnim drevjem v izmeri 19 oralov 922 kv. klafter;
7. visoke gozdove v izmeri 753 oralov 455 kv. klafter.

Na podlagi različne kakovosti tal in lege zemljišč so posamezne vrste zemljišč razdeljene v več razredov:

1. njive v 4 razrede;
2. travniki v 2 razreda;
3. majhni in veliki vrtovi v en razred;
4. pašniki v en razred;
5. travniki s sadnim drevjem v en razred;
6. gozdovi v 2 razreda.

Polja. K njivam I. razreda je uvrščenih 35 parcel s površino 28 oralov 106 kv. klafter. Njive tega razreda so v osemletnem setvenem kolobarju po dvakrat posejane s pšenico in ržo, po enkrat z lanom, prosom, ječmenom in deteljo ter po štirikrat s strniščno ajdo in enkrat s strniščno repo. Zaradi pomanjkanja gnoja so v osmih letih pognojene samo petkrat. Običajno je na teh njivah naslednji setveni kolobar:

1. leto lan z gnojenjem; strniščna ajda;
2. leto pšenica s slabim gnojenjem; strniščna ajda;
3. leto rž brez gnojenja; strniščna ajda;
4. leto proso z gnojenjem; strniščna ajda;
5. leto pšenica brez gnojenja; strniščna ajda;
6. leto rž brez gnojenja; strniščna repa z gnojenjem;
7. leto ječmen s slabim gnojenjem; vmes sejejo deteljo;
8. leto detelja brez gnojenja.

Donos njiv I. razreda je ocenjen takole:

1. leto lan, 6 centov na oral; laneno seme, ki ga dobijo iz lanu in ga uporabljajo za olje za razsvetljavo, 5 mecnev na oral; ajda, 14 mecnov na oral;
2. leto pšenica, 14 mecnov na oral; ajda, 14 mecnov na oral;
3. leto rž, 15 mecnov na oral; ajda, 14 mecnov na oral;
4. leto proso, 20 mecnov na oral;
5. leto pšenica, 14 mecnov na oral; ajda, 14 mecnov na oral;
6. leto rž, 15 mecnov na oral; repa, 120 mecnov na oral;
7. leto ječmen, 18 mecnov na oral;
8. leto detelja, 56 centov na oral.

Poprečen donos njiv I. razreda, izračunan v denarni vrednosti, znaša letno na en oral 45 gldinarjev $\frac{3}{4}$ krajc. in je izračunan takole:

	Količina mecn/64	Cena		Denarna vrednost		
		gld.	kr.	gld.	kr.	
lan (v centih)	—	0,75	11	40	8	45
laneno seme	—	40	2	20	1	27 $\frac{1}{2}$
pšenica	3	32	2	25	8	27 $\frac{1}{2}$
rž	3	48	1	23	5	11 $\frac{1}{2}$
ječmen	2	16	1	18	2	55 $\frac{1}{2}$
proso	2	32	1	20	3	20
ajda	7		1	9	8	3
repa	15			12	3	
detelja (v centih)		7		33	3	51

skupaj enoleten donos v denarni vrednosti: 45 gld. $\frac{3}{4}$ kr.

Med njive II. razreda je uvrščenih 80 parcel s površino 37 oralov 246 kv. klafter. Setveni kolobar in gnojenje njiv sta enaka kot pri njivah I. razreda, le pridelek na njivah je manjši ter ga v poprečju cenijo takole:

lan, 5 centov na oral;
laneno seme, 4 mecne na oral;
pšenica, 13 mecnov na oral;
rž, 14 mecnov na oral;
ječmen, 15 mecnov na oral
proso, 15 mecnov na oral;
ajda, 13 mecnov na oral;
repa, 10 mecnov na oral;
detelja, 48 centov na oral.

Letni donos njiv II. razreda, izražen v denarni vrednosti, znaša 39 gld. 22 kr. na oral.

Med njive III. razreda je prištetih 35 parcel s površino 11 oralov 1498 kv. klafter. Njive tega razreda so posejane predvsem z ržo, nato s pšenico, potem pa jim v enakem sorazmerju slede lan, oves, proso, ječmen in detelja. Strniščna posevka sta ajda in repa. Setveni kolobar je na 10 let in v tem času pognoje njive le trikrat močno in trikrat napol. Njive tega razreda imajo naslednji setveni kolobar:

1. leto lan z gnojenjem; strniščna ajda;
2. leto pšenica, ki ji gnoje napol; strniščna ajda;
3. leto rž brez gnojenja; strniščna ajda;
4. leto oves brez gnojenja;
5. leto rž, ki ji napol gnoje; strniščna ajda;
6. leto proso z gnojenjem;
7. leto pšenica brez gnojenja; strniščna ajda;
8. leto rž brez gnojenja; strniščna repa z gnojenjem;
9. leto ječmen, ki mu napol gnoje; vmes sejejo deteljo;
10. leto detelja brez gnojenja.

Njive tega razreda leže deloma v bližini gozdov, zato so izpostavljene senci dreves ali pa so na precej mokrih tleh ter so slabše pognojene od drugih njivskih vrst. Zaradi neugodne lege in slabega gnojenja je pridelek manjši ter ga v poprečju cenijo takole:

lan, 4 cente na oral;
laneno seme, 4 mecne na oral;
pšenica, 11 mecnov na oral;
rž, 11 mecnov na oral;
ječmen, 12 mecnov na oral;
oves, 18 mecnov na oral;
proso, 12 mecnov na oral;
ajda, 11 mecnov na oral;
repa, 90 mecnov na oral;
detelja, 40 centov na oral.

Letni donos teh njiv, izražen v denarni vrednosti, znaša 30 gld. 22 $\frac{1}{2}$ kr. na oral.

Med njive IV. razreda je uvrščenih 32 parcel s površino 3 oralov 648 kv. klafter. Njive tega razreda so zasajene predvsem s krompirjem, nanje pa sejejo tudi pšenico in rž ter strniščno ajdo ter jih v 6-letnem setvenem kolobarju petkrat pognoje. Na splošno je za te njive naslednji setveni kolobar:

1. leto krompir z gnojenjem;
2. leto pšenica, ki ji napol gnoje; strniščna ajda;
3. leto rž brez gnojenja; strniščna repa;
4. leto krompir, ki mu napol gnoje;
5. leto ječmen, ki mu napol gnoje; vmes sejejo deteljo;
6. leto detelja brez gnojenja.

Ker so njive tega razreda na položnih tleh in pod gozdovi, je tudi donos v poprečju manjši od drugih njivskih vrst ter znaša za:

1. krompir, 100 mecnov na oral;
2. pšenico, 9 mecnov na oral;
3. rž, 10 mecnov na oral;
4. ječmen, 12 mecnov na oral;
5. ajdo, 7 mecnov na oral;
6. repo, 100 mecnov na oral;
7. deteljo, 30 centov na oral.

Letni donos teh zemljišč, izražen v denarni vrednosti, znaša 27 gld. 4 $\frac{3}{4}$ kr. na oral.

Iz gornjega sledi, da so sejali v loški mestni katastrski občini največ žitarice in sicer pšenico in rž, najmanj pa oves in krompir. Med strniščnimi posevki prednjači ajda, ki je dajala sorazmerno dober pridelek. Pomemben je tudi pridelek strniščne repe, ki so jo rabili za človeško in živalsko prehrano.

Travniki v loški mestni občini so razdeljeni v dva razreda. Povečini dajejo sladko seno in dvakratno košnjo z letnim donosom 28 c. oziroma 18 c. sena na oral in 16 c. oz. 10 c. otave na oral. Ta donos, izražen v denarni vrednosti, znaša na oral letno 22 gld. 36 kr. za travnike prvega razreda in 14 gld. 24 kr. za travnike drugega razreda. Po zadnji košnji pasejo na travnikih živino.

Vrtovi. K majhnim vrtovom štejejo zelenjadne vrtove s površino do $\frac{1}{4}$ oral. Takih vrtov je v loški mestni občini 116 v skupni izmeri 4 oralov 892 kv. klafter. Njihov donos ustreza njivam I. razreda in znaša v denarni vrednosti 47 gld. $\frac{3}{4}$ kr. letno na oral.

K velikim vrtovom so uvrščene 3 parcele s površino enega oralu 1581 kv. klafter. Tudi na teh vrtovih pridelujejo zelenjavo, njihov donos pa ustreza donosu njiv I. razreda.

Pašniki obsegajo 219 parcel s površino 44 oralov 712 kv. klafter. Skupnih pašnikov v tej občini ni razen tistih, ki jih imajo loški mesarji. Za pašo uporabljajo predvsem meje med posameznimi njivami, ki leže v ledini ali pa obronke gozdov, ki za druge kulture niso primerni. Pašniki dajejo sladko seno, izpostavljeni pa so škodi po ljudeh in živalih. Letni donos pašnikov znaša 3 cente sena in en cent 67 funtov otave v skupni vrednosti 2 gld. 24 kr.

Travniki s sadnim drevjem obsegajo 97 parcel v skupni izmeri 19 oralov 922 kv. klafter. Leže v bližini hiš in gospodarskih poslopij; deloma so pognojene z gnojnicami in dajejo sladko seno in dvojno košnjo. Obstojijo iz $\frac{4}{5}$ travnikov in $\frac{1}{5}$ sadnih dreves, jablan, hrušk in sliv, ki so večinoma požlahtnjene vrste. Donos sadnih dreves, izračunan v denarni vrednosti, znaša 9 gld. na oral, donos v krmi pa 20 gld. 31 $\frac{1}{4}$ kr. na oral.

Gozdovi prvega razreda obsegajo 327 parcel s površino 154 oralov 621 kv. klafter. Lastniki gozdov so graščina in meščani. Zaraščeni so s smrekami. Gozdna tla so sicer apnenčasta, vendar pa precej humozna ter ugodna za buj-

no vegetacijo. Lega je le malo vzpeta ter je ugodna za izkoriščanje lesa. Letni naravni donos znaša 1,10 klaftere v 30-colskih polenih na oral, ki po ceni 1 gld. za klafter znese v denarni vrednosti 1 gld. 6 kr.

Gozdovi drugega razreda obsegajo 299 parcel v skupni izmeri 598 oralov 1434 kv. klafter. V glavnem so zaraščeni z bukvami. Gozdovi so kot oni I. razreda graščinska last in mestnih prebivalcev. Les porabijo za lastne potrebe in sicer za kurjavo ali kot gradbeni les. Kar se tiče izrabe gozdov, ni nobenih uradnih predpisov, zato so prepuščeni samovoljnemu gospodarjenju.

Gozdovi drugega razreda segajo do vrhov Lubnika ter stoje na apnenčastih z glino pokritih tleh, ki so zelo ugodna za gozdno rast. Letni naravni donos znaša 0,65 klafter na oral, ki pri ceni 45 kr. za klafter znese 29 $\frac{1}{4}$ kr. na oral. V spodnje ugodno ležeče gozdove gonijo živino na pašo in grabijo steljo za nastilj.

Končno še nekaj o količini semen, posejanih na en oral njivske površine, bodisi po vrsti posevka kot po posameznih razredih. Podatke o tem prinaša spodnja razpredelnica:

	Razredi			
	I.	II.	III.	IV.
		mecnj		
pšenica	2,25	2,25	2,50	ni podatkov
rž	2,	2,	2,25	ni podatkov
ječmen	2,	2,	2,25	ni podatkov
oves	2,50	2,50	2,75	ni podatkov
proso	0,50	0,50	0,50	ni podatkov
ajda	2,	2,	2,25	ni podatkov
krompir	12	12	13	ni podatkov
fižol	150	150	175	ni podatkov
repa	1 Maas ¹¹	1 Maas	1 $\frac{1}{4}$ Maas	ni podatkov
laneno seme	4 mečne	4 mečne	4 mečne	ni podatkov
deteljno seme	2 Maas	2 Maas	2 $\frac{1}{2}$ Maas	ni podatkov

Zaključek

Naj bo dovolj naštevanja podatkov, ki nam jih daje takšen cenitveni elaborat za gospodarsko stanje v mestni katastrski občini Loka in mimo njega še drugi elaborati za vse druge katastrske občine na Kranjskem. S tem pa nikakor nočem reči, da sem iz navedenega elaborata izčrpala vso snov. Elaborat za Loko vsebuje še podatke o tržnih cenah pridelkov, o cenah za človeško in živinsko delovno silo, o življenjskih stroških človeka v tistem času, o gnojenju in vrednosti gnoja, o kmetijskem delovnem procesu, o kmetijskih orodjih, nabavi semen itd. skratka, skoraj ni podatka, ki bi imel kakršnokoli zvezo s kmetijsko proizvodnjo v tistem času, pa bi po pomoti iz nje izostal. Prav zaradi tega je ta elaborat neprecenljive vrednosti. Skupaj s tovrstnimi

elaborati iz kasnejšega časa, če so seveda pri katastrskih uradih še ohranjeni, nam bodo dali podrobno sliko gospodarskega stanja na Kranjskem za zadnjih 150 let. To pa je seveda že pomemben del naše gospodarske zgodovine.

OPOMBE

1. P. Blaznik, Urbarji freisinške škofije, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, 4. knj. (1963), str. 77. — 2. En oral meri 1600 klafter ali 5760 kv. m. 3. Ena milja meri 7,58 km (S. Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero, ZČ VIII (1954) str. 59). — 4. Loška mestna vrata so podrli med aprilom in avgustom 1789. (Blaznik, Loško mestno obzidje, Loški razgledi IV (1957), str. 22.) — 5. En čevlji meri 32,8 cm, palec ali cola pa je $\frac{1}{12}$ čevlja, to je 2,7 cm (Vilfan, ravnotam str. 65). — 6. En mecen (Metzen) drži 2 mernika; en mernik je po

uvedbi notranje avstrijske mere v Ljubljani 1753 meril 30,75 l. (Vilfan, ravnotam, str. 49). — 7. O izvozu loškega platna v Trst in Sinigalijo glej J. Žontar, Platnarstvo in sitarstvo v loškem gospostvu v 18. st., LR III (1956), str. 91. — 8. Prvi loški meščani so bili obenem poljedelci. Že 1263 je freisinški škof razdelil mednje 4 kmetije, ki so ležale v neposredni bližini mesta. Uživali so jih po mestnem pravu v svobodnem dednem zakupu. (P. Blaznik, Kolonizacija in kmetško podložništvo na Sorškem polju, Razprave SAZU II/1953), str. 187—188; isti, Urbarji freisinške škofije, str. 86; isti K problemu nastanka Škofje Loke in njenega notranjega razvoja v srednjem veku, ZČ XIX—XX (1965—1966), str. 155. Tudi kasneje so si loški meščani pridobivali zemljiško posest od okoli mesta ležečih hub (Blaznik, K problemu na-

stanka Škofje Loke, str. 155). — 9. Po urbarjih iz l. 1291, 1318 in 1501 so bili v Vincarjih štirje podložniki. Peti Mihael Farmacher je spadal med štiridesetarje v Stari Loki. Baltazar Sigesdorfer iz Stare Loke je dobil od škofa v fevd vseh pet hub v Vincarjih. L. 1534 in 1540 je starološka graščinska posest med drugim obsegala tudi 4 hube v Vincarjih. L. 1680 so Lukančiči prišli v posest teh hub, 1723 pa Oblaki iz Puštala. Po puštalskem urbarju iz l. 1774—1786 so bili podložni puštalskemu gospostvu štirje kmetje v Vincarjih. (Blaznik, Kolonizacija, str. 183, 184, 189, isti, Urbarji str. 136, 185, 186, 330, Arhiv rodbine Oblak-Wolkensperg v Arhivu Slovenije v Ljubljani, Priv. CX, knj. 6 in fasc. 3). — 10. Cenilni operat za kat. občino Zg. Idrija iz l. 1832. — 11. En Mass je $\frac{1}{32}$ mecna ali $\frac{1}{16}$ mernika.

